

LEZING (*uncut*) MARJOLEIN SCHAAP ter introductie van nieuw werk van Machteld van Buren.

Opening expositie NEXT > >

18 april 2010

We kennen elkaar zo'n dikke twintig jaar, Machteld en ik. In die jaren heeft zich tussen ons een zowel hechte als bijzondere vriendschap ontwikkeld, waarin ze mij meer dan eens versteld heeft doen staan, in de meest uiteenlopende situaties, zowel in de persoonlijke als professionele sfeer.

Volkomen verrast was ik toen ze na haar postacademische opleiding op de prestigieuze Rijksakademie van Beeldende Kunsten hier in Amsterdam, na - daaropvolgend - haar wilde avonturen in de kunstenaarskringen van Antwerpen - wat een tijd - en na haar terugkeer in Amsterdam besloot om naar het Friese platteland te verhuizen.

"Van Buren, wat moet je hier", zou ik over de weilanden hebben gescandeerd, terwijl ik op mijn hoge hakken de Friese klei werd ingezogen, ter stond bevroren in de ijzige noordoosten wind. "Trek voortaan iets stevigs aan", was - eenvoudigweg - haar praktische respons, typisch Machteld Van Buren.

In Friesland zocht Machteld naar 100 procent concentratie op haar ontwikkeling als beeldend kunstenaar. Begonnen als tekenaar wilde ze loskomen van alleen dat medium, van haar wat 'stugge' figuraties; een proces dat zich in perioden zou gaan voltrekken. Zo zijn er kalligrafie-reeksen ontstaan op grens van taal en teken, papierwerken in het midden van tekening en knipsel, maar ook ruimtelijke installaties, waaronder de geruchtmakende 'schapenballen' voor een tentoonstelling in een kerk in Leeuwarden. Dat waren ballen van kippengaas met een huid van ruwe schapenwol als omhulsel voor plakken - onvervalste - koeienmest. Met dit werk had ze de werkelijkheid van het omringende land, van akkers, landbouw, economie en ecologie terug willen brengen in de beslotenheid, het isolement van de kerk, maar ze sorteerde ontzetting – van koster tot kerkganger, men was geheel ontdaan: "stront in de kerk, hoe kon ze..."

Zoals haar werk zich in brede zin is gaan ontwikkelen, zo is ook de ontwikkeling van haar positionering als kunstenaar op scherp komen te staan. Machteld is behept met - letterlijk - een ontwapende kijk op de wereld, is een sterk observator geworden.

Geen wonder dus, dat haar werk niet van controverses verstookt is geraakt. Wat me altijd voor haar heeft ingenomen, hoezeer ze op haar beurt oprecht verbaasd kon zijn over deze 'plotseling opgestoken' weerstand - waar was de interesse, waarom dat onbegrip. Haar werk kwam immers direct voort uit een diep gevoel engagement met haar omgeving. Ze had de wereld gespiegeld in wat er al in te vinden is, betekenislagen aan het licht gebracht en met elkaar geassocieerd, in verdichte vorm dÁt wel, daar ben je kunstenaar voor.

Zoals in elke goede vriendschap, zijn er momenten geweest waarop ik ter zijde werd gehouden, ahum. Verleden jaar nog werd ik uit haar atelier geweerd, "dat begrijp je toch", zei ze, en pas sinds dit jaar ben ik er weer welkom. Omgekeerd trouwens, heeft ze wat afgemopperd over mijn verzuim, wanneer zou ik nou eindelijk eens een van mijn teksten doormailen.

Haar behoedzaamheid markeerde een nieuwe werkperiode waarvan we hier de vruchten zien, de serie Next > > met twee maal dat teken, een ieder bekend uit de computertaal, de speerpunt, een op de kant liggende chevron, de *quillemet* - in het Frans.

Alleen deze titel al staat voor tal van associaties en verwijzingen, waaronder een referentie aan haar ontwikkeling in periodes. Next, volgende fase EN meer dan dat - dat is wat de quillemet rechts geplaatst in bijvoorbeeld de wiskunde betekent; er is zicht op meer.

Meer dan dat. Bij deze nieuwe serie is het accent van het tekenen naar het schilderen verschoven. Hoe moeilijk een dergelijke overgang ook kan zijn, het is een lang gekoesterde wens van Machteld om bij het schilderen uit te komen - ik heb zelden zo gepassioneerd over de schilderkunst gediscussieerd als met haar.

Maar even goed is er met deze serie aansluiting gemaakt met inmiddels een constante in haar werk: ook dit werk is uit engagement geboren. We zien telkens alleen de omvang van een menselijke figuur, mensfiguren in rasterpatroon, rastermensen, om het zo te zeggen. Nu is het raster het motief bij uitstek - bijna symbool of icoon - voor de abstracte schilderkunst - denk aan Mondriaan's Victory Boogie Woogie. Een raster staat behalve voor een snelle stad als NYC voor openheid, voor aanvang in invulling van kleur en vorm. Toegepast op de menselijke figuur ontstaat er een beeld van - zoals dichter Peter van Lier dat in een tekst over Machteld's werk heeft geschetst - mensfiguren die zich tot de achtergrond verhouden; die deelbaar (willen) zijn met de omgeving; in de context opgaan - daaruit al spreekt hoop, engagement.

De rastermensen blijken doortrokken van de kleurbanen waarmee de achtergrond is aangegeven. Kleurbanen in overwegend grijzen en gelen, waterige blauwen en groenen. Ze doen sterk denken aan de horizon daar in Friesland, zijn net geen monochromen - om typisch een term uit de abstracte schilderkunst te gebruiken - wel vervloeien ze in elkaar, zoals dat in de abstracte schilderkunst is gebeurd, in met name Amerika direct na WO II.

Net als in de toepassing van het raster op de mensfiguur doet zich ook in dit aspect van de serie een samenvoeging voor van het abstracte met het figuratieve; een postmoderne daad bij uitstek, maar dat is terzijde, dat heeft met mijn beroepsdeformatie van doen.

Om door te gaan op het engagement. We zien de rastermensen in veelal een groepering met anderen, in een samenzijn van een onbestemd karakter. Deze scènes worden af en toe door een enkel attribuut, zoals een mobiele telefoon of handvat van een boodschappen-trolley, in de herkenbaarheid van de ons omringende werkelijkheid geplaatst.

In dit samenzijn lijkt de menselijke figuur in afwachting van wat komen gaat. Ik zou het zelfs zo willen zeggen. De mens lijkt in afwachting van wat zich bij herhaling aan ons opdringt in juist de ondoordringbaarheid van de huidige post-digitale, post-bureaucratische, post-toeristische, post-kapitalistische, neo-liberale etc. etc. etc. volautomatische samenleving. Maar in deze door snelheid opgestuwde tijd belanden we net zo goed ook in vertragingen, staan we in de wacht aan de telefoon, in file en dienstverlening, of staat mondiaal het vliegverkeer aan de grond vanwege een vulkanische aswolk - een volmaakt anachronisme.

We zijn in afwachting van de volgende, onvoorspelbare scene. Next > >. In deze context gaat de speerpunt, de guillemet als van zelf associëren met de taal van de internationaal, gedigitaliseerde communicatie - met de eerste tekens in de aanhef van e-mail bericht en website.

Bij de voorbereiding van deze tekst had ik het laatste schilderij in de serie nog niet voltooid gezien. Wel wist ik dat dit werk als enige van een ander formaat zou zijn. Ook wist ik dat La Danse van Matisse - nu hier in de Hermitage Amsterdam te zien - de inspiratiebron is. Met dit werk op het snijvlak van figuratie en abstractie fêteerde Matisse leven en lente - een hoopvoller schilderij kan er niet zijn.